

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat heti közlönye

MEGJELENIK MINDEN SZOMBATON.

Előfizetési díj:

Egész évre	4 frt.
Félévre ..	2 "
Negyedévre ...	1 "

A társulat minden rendü tagjai
a lapot tagdíjaikért kapják.

A lap szellemi részét illető cikkek a szerkesztőségnek, az előfizetési pénzek a pénztárnoki —, az esetleges reklamációk pedig a kiadóhivatalnak küldendők.

Az erd. róm. kath. Státus tanárainak egyesülete.

Avéd Jákó-tól.)*

Mélyen tisztelt kartársak!

Az erd. róm. kath. Státus tanárainak 1893 április 4- és 5-ikén Székely-Udvarhelyen tartott gyűlése elhatározta, hogy összejövetelét évről-évre ismétli s ezen célból állandóan szervezi magát, magyarán mondván, társulattá tömörül és a megalakulást az 1894 év husvét 3- és 4-ik napján a Gyulafehérvárt tartandó s jelenleg összehívott gyűlésére tűzte ki.

Ily értelemben fogtam fel székelyudvarhelyi gyűlésünk idevágó határozatát; és mivel a marosvásárhelyi testvérintézet tanári karának 1893 decz. 21-ikén 56 sz. a. kelt átirata ezen szavaival: „E gyűlésnek felfogásunk szerint egyedüli tárgya csak is a szervezkedés, illetőleg a szabályzatok megállapítása lehet“ — engemet ezen felfogásban megerősített, a t. kartársak engedelméből, ezen értelmezés alapján állva — kívánok e tárgy ismertetéséhez néhány szóval járulni.

Ha tehát nem tévedtem székelyudvarhelyi gyűlésünk határozatának felfogásában, ugy jelen összejövetelünk célja az, hogy: *az erd. róm. kath. Státus tanárai oly egyesületet akarnak létesíteni, mely csakis az erd. róm. kath. Státus tanárait egyesíti magában.*

Ez a törekvés ily rideg alakban felfogva most, midőn mindenfelé a válaszfalak ledöntése és az általánosítás iránti törekvés a jelszó s midőn maga az országos középiskolai tanáregyesület is azon fáradozik, hogy magának olyan alakulást adjon, mely alkalmassá teszi őt, hogy benne a tanári karok minden jellege szövetkezhezzék s megtalálják azok összes szellemi s anyagi érdekeik istápolását, — mondom — mikor ilyen mozgalmak vannak felszínen, ez a mi

törekvésünk — külön a magunk számára egyesületet alkotni — nagyon szeparatistikus törekvésnek, nagyon elzárkózó hajlamnak látszik s azért szükséges a megalakulás módozatai előtt két kérdéssel tisztába jönnünk s ezek a következők:

1.) Van-e szükség az erd. róm. kath. tanárok ilyen elzárkózottnak látszó egyesülésére; azaz van-e olyan elérni szándékolt cél, melyet más tanügyi egyesületek kebelében el nem érhetnénk és 2.) ha meg vannak ezen egyesülésünket igazoló okok, nem volna-e szükséges és lehetséges egyesületünket a teljes elzárkózottságtól megmenteni s például az országos tanáregyesület keretébe beleilleszteni?

Azt a kérdést, hogy szükséges-e az erd. róm. kath. tanárok részére külön egyesületet létesíteni, igazolhatom azzal, hogy e szükségérzetnek kinyomata az a törekvés, mely k. b. 30 év óta az erd. róm. kath. Státus határain belül, hol itt, hol ott, ütötte fel fejét és igazolhatom azzal, hogy 25 éves tagja vagyok az országos tanár egyesületnek; de nem emlékezem, hogy egyes kisebb cikkeken kívül, melyeket az egyesület közlönye napvilágra hozott, az országos egyesület vagy annak választmánya valaha az erd. róm. kath. Státus tanügyével vagy legalább tanárainak fizetésével foglalkozott volna; pedig a Státus ősi időktől fogva önálló iskolafentartó hatóság volt s mint ilyen az állami iskolák intézkedéseitől elütő vagy eltérő rendelkezéseket létesített s fel nem tehető, hogy intézkedései mindig a tökéletesség mintaképei lettek volna.

Már pedig az erd. róm. kath. Státus ma is önálló iskolafentartó hatóság és ez időszert a szamosújvári gymnasiumot ide nem számítva 7 tanintézet felett rendelkezik és jogai közé tartozik a) intézeteinek megszüntetése vagy kibővítése vagy újak alapítása; b) ezekben a tandíj megszabása, c) gymn. épületek emelése és felszerelése, d) tanári fizetések

*) Felolvasta a f. é. márczius 28-án Gyulafehérvárt tartott tanári kongresszuson.

és költségátalányok megállapítása és kiutalása, e) tanárok kinevezése, nyugdíjazása vagy fegyelmi vizsgálat alá vonása, f) tantervek, tannyelv, tankönyvek, rendtartás, szolgálati szabályzat, ifjúsági fegyelmi szabályzat stb. hozása; stb. szóval a 7 tanintézet szellemi és anyagi életének intézése.

Az 1883 évi XXX t. cz. csak azon általános kereteket szabja meg, melyekben a különböző iskola-fentartók tanintézeteinek mozogniok kell, hogy a nevelés és tanítás általános elvét elérhessék; de e keretek között mindenik úgy választja meg eszközeit, a mint azok a nevelés és tanítás általános elvén kívül az iskolafentartónak okvetlen létező elvét is elősegítik.

Es a ki tudja és átérzi, hogy az erd. róm. kath. Státus az állammal és a vagyoni szükséggel szemben iskoláinak lételéért s azok szellemi és anyagi vezetéséért azon oknál fogva küzd, mert azokban nemcsak erkölcsi, hanem vallás-erkölcsi nevelést nyújtó intézeteket s így a kath. vallásnak, a kath. érzelmenek és tehát saját magának mentsvárait őrzi és tehetése szerint ápolja: az nemcsak azt tudja, hogy ezen iskolafentartó hatóság a törvény keretén belül szükségletéhez mértén választja meg nevelési és tanítási eszközeit, hanem egészen más szempontokból ítéli meg az iskolák megszüntetésének, kibővítésének, újak alapításának, a szabályzatok szervezésének, tanárok megválasztásának, a tantervek készítésének s más egyéb intézkedéseknek kérdéseit, mint az, a ki nem az erd. róm. kath. Státus szemével nézi a dolgok állását.

Es azt hiszem, hogy azért nem is szólott soha semmiféle egyesület a Státus tanügyi szervezéséhez és intézkedéseire, mert nem érezte sem felfogásánál, sem helyzeténél fogva magát erre hivatottnak.

Amde, ha az erd. róm. kath. Státus tanárai pl. az országos tanáregyesület kerületi köreiből külön kisebb csoportokra megosztva működne és akarnának iskolai dolgainkhoz szólni, nézetem szerint a mi szükségünket, felfogásunkat és helyzetünket nem ismerő idegenebb tagtársak között ép oly keveset tehetnénk magunkért és tanügyünkért, mint a mily kevés eredményre jutottak azok, kik közülünk eddig az országos tanáregyesület tagjai voltak. És ha ily helyzetben egyes kérdéseket illetőleg a külön-külön körök segítségével megszólalhatnánk is, a nem egységes nézetek nem bírának azon erkölcsi erővel, melyet az ügy komolysága megkíván; vagy ha egyöntetűen akarnánk eljárni, akkor először mégis együtt kellene tanácskoznunk.

Es ha az erd. róm. kath. Státusnál sokkal na-

gyobb apparatussal rendelkező állam is rászorul arra, hogy alkalmazotti tanfériai egyesületekben és hivatalos testületekben egyes pedagógiai, didaktikai, szervezeti és anyagi kérdésekhez hozzászóljanak, azokat gyakorlati felfogásukkal megvilágítsák s azokban magukat is, másokat is, de az állami főtanhatóságot is informálják és így azon kérdéseknek leghasznosabb megoldására nézve közös megállapodást létesítsenek: akkor úgy vélem, hogy az erd. róm. kath. Státus tanügyére nézve sem mindegy, hogy valjon az iskola-fentartó, annak tanügyi hatósága, a célt elérés-felé vezető tanfériák és a Státus hívei között egyöntetű-e a gondolatmenet, vagy szétágazó. — Mert pl. ha a kath. hívek úgy áthatva volnának kath. középiskoláink fennállásának és fejlődésének szükségességéről, mint egyházmegyénk vezető hatósága, akkor nem találkoznék hívő, aki kisebb-nagyobb összeggel ezen iskolák égető szükségére közepette segítségére nem sietne; és ha pl. középiskoláinknak jelen helyzete a jól berendezett iskolákkal való összehasonlítás tisztán világos képében állana a Státus intézkedő hatóságának minden egyes tagja előtt: akkor a segíteni akarás erősebb tényeivel, és nem azokkal a felfogásokkal találkozánk, a melyek a nap idejében megakadályozták az önmegadózta eszméjének realizálását és a melyek egyes tanintézetek szükségének kielégítését alapjában ide nem tartozó okok miatt évtizedekig megakadályozni törekcsenek.

Nézetem az elmondottak után az, hogy az erd. róm. kath. középiskolák különleges helyzetében felmerülő kérdések oly természetűek, melyekben nekünk, a Státus tanárainak esetről-esetre egyöntetű megállapodásra kell jutnunk s irántok és középiskoláink iránt a Státus híveinek minél nagyobb számában a legmagasabb fokú érdeklődését felkeltenünk; sőt tárgyilagoss és férfias meggyőződésünknek, a mennyiben nézetünk eltérne, a vezető főtanhatóságot is meg kell nyernünk és hogy ezt csakis oly körben vagy egyesületben tehetjük meg, mely legalább a Státus egyforma személyzetű iskoláinak tanárait egyesíti magában.

Es ezen egyesülésre késztet bennünket anyagi helyzetünk gyengesége is; nem azért, mintha kihalt volna bennünk a bizalom főtanhatóságunk iránt, melyről még a roszakarat sem mondhatja, hogy dotatióink gyengeségét be nem látja és nem törekszik bármily utat-módot keresni arra, hogy a helyzetet javítson. — hanem inkább azért, hogy segítségére legyünk. Hogy segélyére legyünk a Státus bizonyos befolyásos embereivel szemben, kik nem is-

mervén a tanári képesítés fokát, a tanári teendők sokoldalúságát, fontosságát, fáradságos voltát és az egészségre kártékony hatását: ezen állást ma is a diurnisták mértékével mérik. — Hogy segélyre legyünk azokkal szemben, kiknek mindegy, akárkivel töltik be a kathedrákat, csak be legyenek töltve; kik fatalizmussal nézik a romlás és pusztulás fokáról fokra való haladását és a kik a mult szép idők idealismusát keresik a mai kor reális gyermekeinél is. És hogy segélyre legyünk az állammal szemben is, mely a segély iránt adott ígéretet szívesen elfelejti, mihelyt a kezelés jogaiból bizonyos adagot megszerzhetett, még az esetben is, ha az újra meg újra megszorgalmaztatik.

Egyesületünk tehát e szempontból is szükséges, hogy tisztán lássák azt, hogy nem egy két tanártestület békétlenkedésével, hanem a Státus összes tanárainak egyöntetű igazságos kéréséről van szó.

De ha már szükségünk van egy oly szövetszetre, melyben a mi külön állásunk viszonyai szerint alakuló tanítási és nevelési dolgainkat s anyagi helyzetünk körülményeit magunk között megbeszélhessük, ez nem rejti magában azon szükségletet, hogy ezt oly módon szervezzük, mely által teljesen elzárkozunk a hazai általános tanügyi egyesületektől s a hazai tanférfiakkal nyilvános társulatokban való érintkezéstől, sőt éppen szükségünk van arra, hogy az általános egyesületek előnyeit magunkévá regyük és felhasználjuk; a mennyiben, ha tanulhatunk valamit, azt elsajátítsuk és saját külön egyesületünk megbeszélései szerint Státusunk tanügyének előmozdítására fordítsuk, s ha esetleg mi szolgálhatunk valami előnnyel, azt az általános egyletek útján a tanügyi oltárára rakjuk.

Nekünk ép olyan szükségünk van, ha helyünket igazán akarjuk megállani, mint bárki másnak arra, hogy a nevelés és oktatás terén feltűnő sikerekkel elszámoljunk s nézeteinket az eltérő vagy éppen ellentétes nézetekkel való érintkezésbe hozás segélyével hova tovább javítsuk vagy erősítsük; ezt pedig az elzárkozottsággal még senki el nem érte.

De igen sokszor szükségünk is van az általános egyesületek támogatására; tisztem pl. hogy a legérzékenyebb oldalról szóljak, — anyagi helyzetünk javításának kérdésében.

Ime e tekintetben eddig az elmaradottságért főtanhatóságunkat okolták. Most már Státusunk a hatáskör kiegyenlítésével elhárította az államsegély elé állott akadályokat s az eredmény az, hogy az államsegély mégis késik. Valjon az általános egyletek

ilyen s hasonló kérdésekben nem lehetnek-e előnyösen segélyünkre?!

Szóval, t. közgyűlés! felvetett azon második kérdésemre. „hogy nem volna-e szükséges és lehetséges egyesületünket az elzárkozottságtól megmenteni s valamely egyesület keretébe illeszteni.“ — igenlőleg válaszolok s ennek szükségességét vallom.

A mi már a beilleszkedés lehetőségét illeti, meggyőződésem szerint az országos tanáregyesület, mint hazánkban legáltalánosabb egyesület az, melyhez csatlakozhatnánk s melynek új szervezete lehetővé teszi, hogy mint egy általános egyesületnek egyik szerve, mi, az erd. róm. kath. Státus tanárai együtt tanácskozhassunk s úgy az országos tanügyi mozgalmakban résztvehessünk, mint a saját külön ügyeinket is megbeszélhessük, anélkül, hogy külön-külön egyesületi szervezeteknek és az ezzel járó fizetési kötelezettségeknek kellene részeseivé lennünk.

Az említett országos egyesület új alapszabályai, melyeket már véglegeseknek tekinthetünk, ugyanis megkülönböztetnek helyi köröket, kerületi köröket, választmányt és közgyűlést. — A mi öt gymnasiumunk tanártestületei külön-külön helyi köröket, együttesen pedig kerületi kört képeznének. Ezen kerületi körnek minden 15 tag után számított kiküldöttjei lennének az országos egyesület választmányának s valamennyien tagjai lennének a közgyűlésnek.

A mi öt gymnasiumunk tanártestületei, mint helyi körök megvitatnák az országos egyesület választmánya, vagy magunkból álló kerületi köre által hozzájuk küldött vagy az általuk felvetett országos érdekű kérdéseket, de egyszersmind a saját belső kérdéseinket is s határozataikat átteszik a saját magunkból álló kerületi körhöz, mely a helyi körök küldötteiből, tehát ismét magunkból álló gyűlésén tárgyalná a helyi körök véleményeit s ha azok általános természetűek, hozott határozatairól értesíti a választmányt, a Státust érdeklő belső ügyekben pedig lépéseit a szükséghez képest tenné meg.

Ez a szervezkedés tehát teljesen megfelelne a mi helyzetünknek. Kezünkbe lenne az állandó egyesülés anélkül, hogy valaki elzárkozottsággal vádolhatna; megfelelhetnénk az országos és általános érdekeknek s ápolhatnók azon kérdéseket is, melyeket Státusunk különleges állása az országos tanügyben időről-időre elénk állít.

Fájdalom azonban mint minden jó, úgy ez is csak akadályok legyőzése után lesz létesíthető.

Az országos tanáregyesület új alapszabályai szerint ugyanis a helyi és kerületi köröknek tagjai

csak azok lehetnek, kik az országos tanáregyesületnek is tagjai. Az általam felhozott szervezkedés tehát csak úgy látszik keresztülvihetőnek, ha valamennyien az orsz. tanáregyesület tagjaivá leszünk.

Ez nagy akadály t. közgyűlés; mert jelen viszonyaink között alig merném kívánni, hogy testvér tanintézeteink valamennyi tanára, — az is kinek ereje nem engedi — az orsz. tanáregyesületnek tagjává legyen azért, hogy a magunk szövetkezete is megéljen.

Pedig nekünk arra van szükségünk, hogysaját belső ügyeinkben a Státus egyenlő személyzetű 5 tanintézetének összes tanársága nyilatkozzék meg.

Azt hiszem azonban, hogy ez az akadály nem legyőzhetetlen s megtudjuk találni a módját — itt egyféleképpen, amott másféle alakban, hogy tanártestületenként ama 48—52 frt összeg, melylyel az egyes tanintézetek összes tanárainak tagsága évenként megváltható, összejőjön. E mellett segít miuket a tanáregylet új alapszabálya is, mely a tagdíj beszedést a helyi körökre ruhazza s megengedi, hogy a tagdíjak 15—25 szántólja a helyi körök javára levonassék, mi által az előbbi 48—52 frt összeg 36—39 frtra redukálódik. — Aztán nem éppen okvetlen szükség, hogy minden tanártársunk a hivatalos kimutatásban a helyi kör tagjaként szerepeljen, hiszen azért a mi ügyeinkben véleménye meg tudható és bevehető; nekünk csak azt kell elérnünk, hogy tanártestületeink külön helyi körökül elfogadtassanak, arra pedig 10 tag egy helyen bőségesen elég lesz. És én nem tudom főtanhatóságunkról feltenni azt, hogy tanártestületenként 20—30 frt évi átalány-segélyt ne szavazna meg arra, hogy tanárai kivétel nélkül tagjaiva legyenek az országos tanáregyesületnek s abban mint önálló iskolafentartó hatóság tanárai önálló szövetet alkossanak.

Ezek alapján indítványozom:

1. Mondja ki a t. közgyűlés, hogy tekintet nélkül arra, hogy szövetkezése az országos tanáregyesülettel, mint annak önálló köre, sikerül-e vagy sem, jelenleg „Az erd. róm. kath. Státus tanárainak köre“ ezimen megalakul és ideiglenes hivatalnoki kart és választmányt választ.

2. Ezen választmánynak kötelessége kellő időben lépéseket tenni az országos tanáregyesülettel való oly alaku egyesülésre, hogy mi abban „Az erd. róm. kath. Státus tanárainak kerületi köre“ ezimen önálló helyi köröket s önálló kerületi kört képezhessünk és e célból megbizatik azzal is, hogy ezen egyesülés legnagyobb akadályának, a tanáregy-

leti tagsági díjak mikénti fedezésének elhárítására alkalmas módozatokat ajánljon a tanártestületeknek és ha szükséges, főtanhatóságunkkal is érintkezzék.

3. Ha egyesülésünk a tanáregyesülettel nem sikerül, ugyanezen választmány a marosvásárhelyi kartársak ilye. irányu munkálatának bekérésével alkossa meg az önálló egyesület alapszabályait, a testületekkel közölje s véleményök bekérése után legkésőbb az 1895 évi husvétkor tartandó gyűlésünkön terjessze elé.

A német és templomos lovagok Haralyban.

(Egháztörténelmi értekezés.)

(Folytatás.)

A XII. század különös viszonyokat teremtett az egész országban, de különösen teremtett Erdély legkeletibb részein. A rabló, csavargó (vagus) néprajok egymásnak adták az ajtót. Égették, pusztították, tarolták e vidéket, ellehet mondani, hogy békés otthonra, hasznos munkára művelődésre senki sem számíthatott. Csak egy gondolat töltötte el a népet: az önvédelem; egy volt, a mivel, a melylyel költ és feküdt a harci eszköz. A védelem majdnem mindig kezében tartotta a tegyvert. Sátraik, lakóhelyeik minduntalan elpusztultak; fából készült váraitak, melyekben a nők, gyermekek, öregek, betegek, a tartalék harcosok rejtve voltak, mindjárt-mindjárt feldúlta az ellenség. Végre is annyira ment e szomorú állapot, hogy a vidék egy része lakatlanná vált, vagy pedig (mint például az orbai széki hegyek alatt is) lakossága feltűnően meggyérült. Ez állapot ugyan később is tartotta magát. A nép háborgatása, legyilkolása, lányok, asszonyok, férfiak rabszjira való fűzése többször előfordult, azonban még sem volt az oly gyakori, mint a XII. században. A későbbi idők is kizavarták a népet otthonából, mindenki menekült a rabló, gyilkoló ellenség elől, nem egyszer kereste fel a vadon esendes völgyeit,¹⁾ azonban most mindjárt-mindjárt ki kellett riadni. A kipusztult, feldúlt vidékek lakosságának egy része a rengeteg erdők, sziklák, ős fenyvesek hegyágyai között vonta meg magát, honnan csak nagy félve, idők folytán szivárgott újra vissza a nép. A királyok a népet sokáig magukra hagyták²⁾ s minden uap pusztul a hordák betörései alatt a népesség, az anyyi aggodalom között szerzett parányi vagyon. Háromszék területe s annak különösen az erdő alatti legkeletibb része mig így pusztult, a nem messze lévő barcasági föld is (ma a szászok gazdag kánaánja) lakatlan pusztaságává változott. S ha volt is rajta néhol szállingózó ember, azért a Barcaság egy kihalt, elpusztított területet mutatott, mely miként írja Szilágyi „ajtaja, kedvező kivonulási helyévé vált a benyomuló hordáknak.“

E szomorú körülményeket többféle népfaj okozta a vidéknek, de legtöbbször mégis a pogány kunoktól szenvedett,

1) Erre mutatnak a haralyi erdőségben még most is meglévő erdőelnevezések. Az ősfenyvesek, sziklás-havasok között olyan nevek fordulnak elő, melyek arra vallanak, hogy Haralynak népe, ha sok ideig nem is, de nagy részben ott (a rengeteg erdők közt) lakott. Így például: egy-egy havast a magas hegyek közt úgy neveznek. „Haraj“, egy szép fensikot (kisebb pusztaság, nem messze az előbbi től) „Kápolna“, egy másik sírú erdőséget: „Szent Anna“ stb.

2) Szilágyi Sándor, Erdélyország története (I. k. 27 l.)

kik a keleti heglánczolatokon túl, a mai Oláhországban laktak. Szent István után a székelyek között is a keresztény vallás kiszorította a pogány istenek tiszteletét s e változás még jobban ingerelte, inkább kiélesítette az ellentétet a székelyek és künök között. Nyugyra ment e baj, hogy a vidék folytonos harc és csatározásoknak volt színhelye. Nevelte még e bajt ama körülmény is, hogy a Fogaras vidékén ta nyázzék³⁾ besenyők mindjárt mindjárt háborgatták a székelyeket, nyugtalanították Háromszék vidékét, az Olt folyó tulsó partját. Ez állapotok miatt segítő indult meg II. Géza alatt a lovagok bejövetele az országba, kik a mellett, hogy gyakoribb érintkezésbe hozták az országot a nyugati államokkal,⁴⁾ a meggyérült lakosságot növelték, a rejtkehelyekre vonult népet védelembe véve, haza szoktatták, egyszersmind több előkelő magyar nemzetségnek is ősatyjává lettek.⁵⁾

A XII. században, csaknem egymásután három egyházi lovagrend keletkezett. Alapításuk után rövid idő alatt, Magyarországon is elterjedtek. A „János lovagok“ (vagy vitézek) rendje 1113-ban alakul, 1119-ben a „Templáriusok“ (templomos lovagok) rendje, 1191-ben a „Német lovagrend“ keletkezett. A kereszties hadjáratok érdeke teremtette, illetve hozta létre mind a három lovagrendet. Egyháziak és lovagok voltak egyszersmind e rendek tagjai, kik az egyháziast, a szent érdeket, a lovacnak kötelességeivel bivatva voltak magokban egyesíteni. Így történt aztán, hogy a lovagok egyszersmind szerzetesek is voltak. Lovagok, papok⁶⁾ betegápolókra oszlottak fel,⁷⁾ kik egyaránt a hitetlenek elleni hadakozást, a Jeruzsálemben zarándoklók védelmét tűzték feladatukul⁸⁾.

A lovagrendek keletkezésében a kereszties háboruk szelleme a legerősebb kifejezésre jutott. Az az általános lelkesültség, mely 1099-től melegítette e keresztény világ szívet, midőn Bouillon Gottfried elfoglalta Jeruzsálemet — egyesítette az áhitatot a barezi dicsőséggel, a férfui erőt az igaz emberszeretettel. Így tehát a lovagok Istennek és a hősiesség küzdelemnek szentelték életüket. A zarándok meneteket egyik helyről a másikra vezették, védelmezték a keresztényeket, áptolták a sebestilteket; ha aztán megadatott a harcizijel az égi hit és szent eskütől áthatva, önfeláldozó bátorsággal rohantak a küzdőterre. Céljük csak egy volt: „győzni, vagy meghalni“⁹⁾, mert törvényök az volt: ki engedte magát elfogatni az ellenségtől, halálíg nem küzdött — azt sobasem váították ki, azt nem tekintették többé magok közé valónak. A lovagok hercegek, grófok, vagy legalább is nemesek családjából származott egynékek voltak¹⁰⁾. — A János-lovagok fekete rendi öltönyt, mellükön nyolczágu fehér keresztet, a Templomosok fehér öltönyt (fehér köpenyt), a cisterciekhez hasonlót, mellükön vörös keresztet, — a német lovagok fehér öltönyt és mellükön fekete keresztet viseltek. Háboru idején a János lova-

gok a fehér rendi öltöny fölé vörös övet (széleset) kötöttek, hogy a midőn az ellenség vére reájok freccsen, ne látszassék meg a fehér öltönyön, ne hogy a vér látása benntik irgalmat, vagy kegyelmet keltsen az ellenség iránt¹¹⁾.

A lovagrendek keletkezése és elhivatása után önkén következik azon kérdés, hogy vajjon a lovagrendek közül melyik rendnek nevezte a tagjait a nép „Vörös barát“-nak? Így tehát, midőn a haralyi szóbagyomány vörös barátokat emleget, kiket kell alatta értenünk? Majdnem minden szabályozott papi rendnek (szerzetes rendnek) volt népies elnevezése. Majd az élethivatás, majd a ruházat bizonyos jellemző nevet biztosított részükre.

(Folytatás következik.)

Kalászat

a tudomány mezején.

X.

Egy gondolkodó elme azt állítja, hogy: „A romlászó vezető út mindig jó karban van, de a javítás költségeit az utazók fizetik.“

„A nő, ki gyermekei nevelését férjére bizza, olyan mint az óra mutató nélkül.“

„A nő szégyenérzet nélkül, olyan, mint a pillangó, melynek szárnyáról a szint letörölkék.“

„Rábirhatod a kutyát, hogy az elrabolt csontot visszahozza, de nem a nőt, hogy lemondjon akaratáról.“

„Az ügyetlenség bolondság és e bűn mindenütt a közjóvedelmek egy részét képezi.“

„A módszerek a tehetetlenek használatára rendelt mankók.“

„Az erénynyel nem jár gazdagság. Ha járna vele, túlságosan elszaporodnának az erényes emberek.“

„Sokan panaszkodnak — így ír Seneca — az élet rövidsége miatt; pedig nem az a baj, hogy életünk éve kevés volna, hanem hogy sokat elvesztegetünk. Az élet elég hosszú, ha jól éljük át, rövidde csak magunk tesszük. A sok kincs, ha pazar kezekre kerül, hirtelen elfogy, takarékos kezekben pedig növekedik: így az élet is sok, ha megkíméled. Nem élni jó, hanem jól élni jó. Ne azon légy, hogy sokáig, hanem azon, hogy jól élj. Mit ér annak a 80 év, ki henységgel tölti el? Az életet cselekedetekkel, nem pedig évekkel mérjük.“

Demosthenes — a bires szónok — kérdezettvén, miként szerezte meg a szónoki tehetségeket? „Több olajat fogyasztottam el — ugymond, — mint bort.“

Psammit egyiptomi király, kinek Cambyses, a perzsák királya minden gyermekét rakásra ölette, sem nem könnyezett, sem nem zokogott, sem kezeit bánatra nem kulcsolta. Midőn e hidegséggel határos magaviselete sokaknak szembetűnt, így szólott: „A családi bajok, az anyai bánat

3) Szilágyi S. Erd. tört. I. k. 34. l.

4) U. ott 24. l.

5) U. o. 25. l.

6) Adalbertus Presbiter capellanus militiae Templi. Venczel, Ar párházi új okmánytár XI. 357.

7) Rapaics Rajmund, Egyház története II. k.

8) Mind a három rend a Szent Szűz pártfogása alá helyezte magát, a pápától volt megerősítve. A három rend három aiosztályra: áldozárok, lovagok és betegápolókra oszlott. (Dr. Zérich Tivadar, Családi lapok 1858.)

9) Holzward, „Világtörténet“ IV. k. 23. l.

10) Balics, Egyháztört. II. k. 295.

11) Szöllőssy Károly, „Osztrák-Magyar monarchia szerzetes rendei“ II. k. 44. l.

megsiratására nem adattak könnyek.“ (Domestica mala sunt lacrymis maiora.)

Mi különbség van a tudós és tanulatlan között? E kérdésre így telet Plato: „A mi az orvos és beteg között“; Aristoteles: „A mi az élő és holt között“; Demades: „A mi az Isten és ember között.“

A filozófusok nincsenek az iránt egymással tisztában, hogy vajjon a nők boldogításunkra vagy átkunkra vannak-e teremtve? „Ki azonban ifjúságában a nőket tiszteli, java korában szereti, s öreg korában vigyáz, hogy általuk ki ne nevetessék: az legöregebb korában őszinte lelkesedéssel fogja kiáltani: „éljenek a nők.“ (Mozer G.)

(Folyt. köv.)

Körödy Endre,
ny. ig. tanár.

Utazás Rómába s vissza tizenkét nap alatt.

(Folytatás.)

Florenzából ápril 13-án 8 órakor indultunk el szép időben Pistoja s Bologna felé; az appenin hegységen számos alaguton jöttünk át; ezen vasútvonal is egyik bámulatos műve az emberi ész, eren és kitartó szorgalomnak. Esténél diszlik két egymással szembe néző hegyről az estei családnak szép két kastélya.

Mestrénél tértünk be Velence felé, csakhamar feltűnik a mortua lagunák, negyed óráig ment vonatunk a világ leghosszabb hidján, mely a tengeri várost a száraz földdel összeköti. A hid $3\frac{1}{2}$ km. hosszú. Előttünk van Velence, az ő elragadó festői képével. Megérkezve az állomáshoz, mely közel kirakott terület, csakhamar gondoláról gondoskodtunk, melybe bebelyezkedve hosszas gondolázás után csak a Sandwirth szállóban, jó távol az állomástól találtunk helyet. Menetközben gyönyörködtünk a díszesebbnél díszesebb s nagy történeti emlékü műremek palotákban, melyeket Gállffy Ignác miskolci igazgató tanár utitársunk a Bedekerből nekünk nagy szíveséggel s előzékenységgel mutogatott s minden más eiceronnenál alaposabban magyarázatot. Most már másodszer volt Velencében s aztán tehetséges s ritka élénk, Székelyudvarhely Szombatfalváról, ki gyorsan átértette a tárgyakat s ritka közlékenységgel adta át nekünk ismereteit, illetőleg mondotta át. Majdnem egy órai gondolázás után értünk a nevezett és ajánlatra méltó szállodába s legott megindultunk a szemleutra, mert csak egy napig szándékozván ott maradni, minden perczet fel kellett használni. Velence házainak száma 15000, lakosainak száma 150,000.

Velence keletkezése a népvándorlások korába esik, a midőn is a vidéki lakossága folytonosan a híres Róma felé nyomuló néparadatok ellen a tengeren levő kis szigetekeken buzták meg magukat s különösen miután Attila ősi királyunk által Aquileja feldulatott, számosan menekültek az adriai tenger szigeteire; először a Rialto s később a többi száraz pontok épültek be s végül a szigetek-csoport összekötöttetett, utcasorok keletkeztek. Czölöpekre a világ leghőbb városa, az Adria gyöngye épült, mely a világtörténelemben s a rémregény-irodalomban oly nagy szerepet játszott. Most bizonyos fájó érzéssel nézzük a dicső multú hatalmas köztársasági tengeri várost, melynek címere a sokat jelentő, nagyot mondó szárnyas oroszlán. Erő és gyors-

ság. A pazar ékített, művészi kiveteli elragadó paloták meggyérült lakóival, roskadozó falaival élénken kiáltják felénk: Sic transit gloria mundi!

Menetközben szemléltük a Maria della Salute szép templomot, mely annak emlékére építettet, hogy Velence a bold. sz. Mária hathatós közbenjárására egy rettenetes dögvesztől megszabadult, Baldassare építész által kezdetett építeni 1631 évben és bevégeztetett 1687 évben.

Nagy élvezettel látogattuk meg a „Frari“ templomot, hol a műremek kiveteli székek, a számos műremek festmény és siremlék kötik le egészen a figyelmet és kellemesen gyönyörködtetnek. Canova siremléke a könyezésig megható. A nagy oliár képe „Szűz Mária menyemenetele“, Titiantól, de ez csak másolat; az eredeti az akademiában van.

Szent János és Sz. Pál templomát is futólag megtekintettük. Itt vannak eltemetve a dogék. Ezen felirat olvasható itt: „Ex hostibus manubiis“. A dogék művészi kiveteli siremlékei kötik le a figyelmet.

A doge palota előtt díszleg Coleoni Bertalan ritka művészi kiveteli lovag szobra. A Rialto-híd egyike Velence műremekeinek. Szomorú története van. Rialto nevű műépítésznek a nagy kánálison egy hid építése volt meghagyva. A hid elkészítettet, de a próbát nem állotta ki, összeroskadt. Rialtonak ekkor megkegyelmeztek, de ki volt adva halálbüntetés terhe alatt, hogy a hidat minél szebben, minél erősebben felepitse. Fel is építette s midőn a próba volt, oiy nagy izgatottságban volt Rialto, hogy a tengerbe ugrott s bele is balt; pedig a hid minden várakozást felül mult s ma is hirdeti nagy mestere nagy tehetségét s dicsőíti nevét. 1591. évben Cicogna Pascal doge alatt 3 évig építettet.

A világ egyik gyönyörű tere Velencében páratlan a Szent Márk tere, melynek hossza 176 méter, hol legszélesebb 82 méter, hol legkeskenyebb $56\frac{1}{2}$ méter. A tér a tengerre néz. Élvezettel sétálgattunk a jámbor galambok között; ezek szent Márk galambjai, a közkassából tartják őket. Egész nagy sereg van; nem bántja őket senki s nem is félnek senkitől. A térnek tengerre néző végén két felül egymással átellenben két hatalmas oszlop van; egyiknek tetejében Szent Márk apostol szobra van, a másiknak a szárnyas oroszlán, melyet I. Napoleon Velence meghódítása alkalmával elvitetett s csak hosszas revindikálás után küldötte vissza; de gyémánt szeméit kivette s azt izente, hogy azért vette ki a szárnyas oroszlán szeméit, hogy ne lássa a régi dicső Velence romjait. Tettek más szemeket, de ezek már nem gyémántok. A kezdődő nagyság guyyolódott a bukott nagyságon s aztán lett a szentilonai remeteség. Sic transit gloria mundi.

Felmentünk a szent Márk terén levő toronyba, il campanollába, hol az ezer egy éj látványai állanak előttünk. Az egész Velence összes palotáival, kánálisaival, közel kirakott gyalog útezáival, hidjaival, imponálóan kiemelkedő 80 templomával, a közeli és távolabbi szigetek díszes épületeikkel, az Adria háborgó habjaival; gondolák nyüzsgése, a gőzhajócskák, vaporették futkározása, a nagy hajók indulása és érkezése, a várakozó hadihajók nagy csoportja, rajtok a tengerész katonák sürgése, Velence ide-oda futkározó népe; a királyi nap beragyogja mindezeket s képeznek egy leirhatlan s kibeszélhetlen festői képet, melyet gyönyörrel szemlélve elvonul előttünk képzeletben a dicső velencei köztársaság

ténykora s mellette a nagy árny, a nagy súlyedés. Itt fenn az il campanollában képzeljük a világhódító I. Napoleont lóháton, kivont karddal s alól a rivalgó népet, mely egészen meg volt lepette, hogy valaki az il campanollába lóháton fel tudott menni. Megnéztük innét a szt. Márk templomának tetőzetét, szemügyre vettük az óra tornyot, Szent Márk harangját.

De ott látszik a dogék palotája, mely alatt vannak a hajmeresztő kinok helye, mellette a sobajok hidja. Tehát a fény mellett mindenütt az árny; de az itteni árny borzasztó, rémitő. Jertünk le, nézzük meg azon helyeket, melyekről oly sok rémest olvastunk!

Tehát itt vagyunk a dogék palotájában. Itt a nagy gyűlés terme. Eppen úgy van mint akkor, itt a tizek tanácsának helye, itt vezették le az elítélteket, itt mentek le a börtönjükbé, itt vezettettek a sobajok hidjára. Minden úgy van meg, mint azon rémes időben. A késő unokák még jó karban fentartják, gondozzák, nem szégyenlik, mert élni kell, ezeknek jövedelme is szükséges, hogy az unokák a lehasnyatlás után tengethessék életüket.

Innét szt. Márk templomába mentünk; ez nemcsak Velencének dicső pontja, hanem az egész világnak is. Megbecsülhetetlen s elragadó műremek mozaik művek, festmények, szobrok ékítik az óriási méretű bazilikát. Négyszáz különböző alaku, színű, egy egy testből álló márvány oszlopa van, melyeket — mint állítják — mind Görögországból hordták ide. Az ide és a többi palotákhoz szükségtelentül ezölöpnek való fákat pedig a Karst hegységből; azért kopasz ezen hegység mai napig is

Este végig jártuk a ragyogó árucarnokokat, melyek szintén Velence nevezetességeihez tartoznak. Másnap a Lido szigetére rándultunk ki hajón, melyen végig sétálva előttünk láttuk a beláthatlan nyílt tengert; a marton nyugodtan szedgettük a kagylókat, midőn egyszerre reánk futott a tenger, mintha beakart volna nyelni, bokáig érő viz futott reánk, szinte futottunk s azután a part tetejéről gyönyörködtünk a hánykolódó tengeren. Lido szigétén vettük észre a közel San Lazaro szigetét, hol a mechtaristák híres kolostora van s benne a híres könyvtár; eléggé akartunk oda menni Fejér Manó esperes ural, de egy óráig kellett várunk a gőzhajóra s így kifogytunk az időből. Visszatérve a Lidoról még megnéztük futva az akadémiában levő képtárt, hol Titian „Szűz Mária menybefelvétele“ világhírű elragadó festménye köti le egészen a figyelmet. Ezen festmény számára egészen külön termet rendeztek be a mult év nyarán. Erről írta jubilans írónk Jókai, hogy ezen egy festmény megnézésé megérdemli, hogy valaki Velencébe menjen. Óráig lehetne gyönyörködni ezen festményen, azt a bámulatos, elragadó tulvilági boldog kifejezését nézni a Szűz Anyának, valami főséges élvezet. Nekünk sietni kellett, nehogy a vaporettről lekéssünk; de mégis lekéssünk, azután a leggyorsabb katonai ügétő lépésben kellett $\frac{1}{4}$ óráig gyalogolni a szállodáig a sikátorokon. Gyorsan pakoltunk s gondolára ülve siettünk az állomáshoz, nehogy lekéssünk. Nem késünk le, még egy óráig kellett várakozni. Egy nap voltunk Velencében, mely csak szétnézésre elégséges.

Áprili 14-én délután 2 óraker indultunk, Cormonsnál átjöttünk az osztrák területre. Itt ismét vizsgáltak a finán-

czok. Rómában azt mondták, hogy az emléktárgyakat is megfogják vámolni az osztrák finánczok, de nem vámoitak meg semmit, a legelőzékenyebben bántak. A német művelt és humanus!

Szent Péternél tértünk Fiume felé. Tengerparti várost akartunk látni s magyar honfiai érzelmeinktől vezettetve nem Triestbe, hanem a magyar Fiuméba mentünk. Éjszaka utaztunk, nem volt unalmas, társaságban jól telt az idő s 15-én reggel 1 óraker érkezünk Fiuméba, hűvös szeles időben. Lepihentünk s virradtig kipihentük magunkat s reggel gyorsan körül sétáltunk a magyar tengerparti kikötő városban, hol már otthoniasan éreztük magunkat; már lehetett magyar szót is hallani. Sőt a pénzünk visszaváltásánál csakis magyarul beszéltek a bank bivatalkokai. Sok helyen magyar felirat diszlott. Végig mentünk a kikötő helyeken, egész rajja van a badi hajóknak. Mindenütt sürgős, lázas munkálkodás. A molon (kövel kirakott terület) messze bementünk, ferde vonalban átellenben szemléltük Abbaziát és Voloskát. Fiume közvetlen szomszédságában van Susa horvát város, újabb időben magyar érzelmű kezd lenni s kívánja, hogy csatoltassék Fiuméhez; úgy hozza magával érdeke, hogy legyen neki is tenger, mert most — daczára, hogy tenger parton fekszik, nincs — a magyar állam foglalta el, illetőleg tömte be és rakta ki kövel. Nagy hazafias örömmel szemléltük Fiume óriási emelkedését, forgalmának növekedését. Triest esik, Fiume emelkedik. Csak kívülről, úgy gyors menetben néztük meg Fiumét, mert csak fél nap idéztünk itt; ezen rövid idő alatt is sokat láttunk és élveztünk. Érdekes árucarnoka, az ő mindenféle háláival s a szigetektől hozott gyümölcs és más terményeivel. 15-én 12 óraker délben indultunk Zágráb felé Budapestnek. Fiumétől jöve Bakar Buccari állomáshoz értünk, folytonos köhegységek között utaztunk, itt ott kevés szőlőhegy, de ez csakhamar elmarad s a Karst hegység égnek emelkedő csupasz oldalával áll előttünk, egy-egy mélyedésben néhány házikó, helyenkint kikerítés között védett helyen kevés termőföld.

Azután változik a vidék, fenyves erdőnjövünk át Delminehez. Vonatunk tovább szeli Horvátországot, a klet hegységén még havat láttunk. Bukaresa mellett van a bécsi Jeruzsalem ezégnék híres pamutfonó gyára. Elérjük a 6000 lelket számláló Károlyvárost, itt termékeny vidék kezdődik, a Culpa völgye. Este fele érkezünk Zágrábra, hol egy óráig állott vonatunk, mialatt étkezünk s innét éjjel utaztunk; a nagy bágyadság erőt vett rajtunk; nyugodtan aludtunk, nem volt sok utazó. Rét-Szilvásnál ébredtem fel s 8 óraker érkezünk meg 16-án szép időben Budapestre. Itt szívélyes bucsut mondvá kedves utitársainknak, Gálffy Ignác, Balázs Rezső s öreg anyósának Majorossy püspök tesvérének, kevés időzés után Nagy-Várad felé indultunk haza. Isten nagy kegyelme folytán 17-én reggelre szerencsésen hazaérkeztem 12 napi utazás után kedves otthonomba. S régi vágyom teljesedésbe ment; felüdült szívvel és lélekkel kezdettem újból tovább munkálkodni az Ur szőlőjében.

M. I. N. D.

(Vége.)

Szabó György.

Kisebb közlemények.

— **A myrthus.** A Szentírásban a myrthus mint kép arra szolgál, hogy az ígélet földének dicső voltát jelezze a száműzetés sanyarú állapotával szemben. Izaiás proféta (41, 17; 55, 13.) azon fák közé sorozza, melyek a messiási időben a pusztaságot termékeny földdé változtatják. Zachariás (1, 8) az Ur angyalát myrthusok közt látta a völgy alján. A kevés bibliai tulajdonnevek közt, melyek a növényországból vétettek, mint Zuzsanna (lilium), Tanar (pálma), ott van a myrthus is; Mardocheus gyámleányának, mielőtt a király neijévé emeltetett és az Eszter nevet kapta, neve Hadassa (Vulgata: Edissa), vagyis Myrthus volt. Eszter csillagot jelent; és közbenjárása erejével előképe volt a kegyelem szent Anyjának s már nevével is a Szűzanyára utal, kit a kereszténység „stella matutina“ és „stella maris“ gyanánt tisztel.

Myrthus-koszorú használata meggyegzők alkalmával ma is szokásos; mert a myrthus örökzöld ékességében kedves képe az állandó örömmek; azon hosszulettű fáknak egyike, melyeknek korát évszázadok szerint számlálják. A myrthus — mint egy jeles írő mondja, — a zsidóknak nem volt „szent fájuk“; de symbolikus jelentősége mégis félreismerhetetlenül kitűnik mindazokon a helyeken, a hol neve előfordul. Hangosan szóló bizonyossága volt a legdúsabb természeti áldásnak. A régi Rómában a templomok előtt myrthusfák álltak; a kibékülés jelei a rómaiak és sabinok között myrthuságak voltak. Az izraeliták e sürti lombos fa ágait használták a sátoros ünnep alkalmával. Az ünnepi csokor ugyanis, a melylyel az ünnep hetének első napján a templomba vagy a synagogaiba léptek, a hagyomány szerint egy narancs s egy pálmalevélből, egy myrthus s egy rekettyeágból volt kötve (Lev. 23, 40.) E négy növényt azért választották az öröm kifejezőitül, mert mindig zölden találták bárhol az országban. Azon tartomány lakói, melyben a pálma, myrthus és a fűz, mintegy három éghajlat képviselői, együtt nőttek, joggal örülhettek, és e három növényt, melyek különben száz meg száz mérföldre esnek egymástól, hálásan fűzheték egy örömkoszoruba. (H. K.)

Irodalom.

— **Előfizetési felhívás** „*Compendium patrologiae et patristicae*“ (A szentatyák irodalomtörténete) című latin theologiai műre, melyet iskolai és magánhasználatra kiad Dr. Rézbányay József, a hittudomány és a kánonjog doktora, nyilv. r. theol. tanár, a patristika rk. tanára. A nagy szentatyák élete és munkái, szóval irodalomtörténete az, t. olvasó, a mit a jelen mű tárgyal. A szentatyák irodalomtörténetének jelentőségét bővebben fejtegetni fölöslegesnek tartjuk. Azok, a kik nevék és dicsőségük fényével a századokat beragyogják s a kikhez tanulni jártak a mai napig a kornak összes lángelméi és nagy emberei, a kik, míg a keresztény vallás messze kiható igaz-

ságait fejtegették s azt saját elméjük fényével megvilágítván az összes emberiségre hozzáférhetővé tették, egyszersmind maradandó becsű alkotásaikkal gazdagították a világirodalmat és saját halántékukra fonták a koszorút, — tizenkilenc századon át az emberiség tiszteletével övezve, a halhatatlanok könyvében a biblia írói után a legelső helyet foglalták el. Irodalmi emlékeik, melyeknek hozzáférhetetlen tekintélyét csaknem kétezeréves hagyomány szentelte meg s avatta föl az emberiség legdrágább örökiségévé, mindenkor a világirodalom legbecesebb részének ismertettek el.

E drága emlékeket csoportosítani és mindenkire nézve, a ki az egyházi nyelvet bírja, élvezhetővé tenni, — tűzte ki a szerző a jelen műben feladatául. Egymás után vonulnak el benne a keresztény századok nagy szellemei és a történelem legkiválóbb alakjai, kezdve a római cészárok történetétől egész napjainkig, de nem az élet s a száraz események köznapit világában, hanem a lélektani tanulmány fonalán s a történet Műzsájának mécsével megvilágítva. Érdekes bepillantani e nagy szellemek bensejébe és leszállani a lélek legmélyére, hogy figyelemmel kísérjük lángelméjüknek fejlődését és nyomról nyomra kövessük nagy lelkük működését! Hadd lássa s tanuljon az ifjabb nemzedék is, a nagy ősök iskolájába járván alkotni és a magasabb jókért lelkesülni! Hogy irodalmi működésökkel megismerkedjünk, közben műveikből klasszikus szemelvényeket közlünk.

Mind ezt átöleli a jelen mű tágas, bár egyúttal az iskola igényeihez mért keretében. Egy darab világtörténelem, de a melyben csak a nemes vonások s a legszebb lapok domborúlnak ki. Hogy a több mint másfélezeréves hagyomány mitse veszítsen eredeti szépségéből, a művet latinnyelven bocsátjuk közre.

E kiváló figyelemre méltó theologiai tárgy hazánkban eddig három papnevelő intézetben adatik elő, mint rendkívüli tárgy. Pécssett a hittudomány hallgatóinak mindkét folyamán, heti 1—1 órával. Remélhetőleg meg fog honosodni minden papnevelő intézetben.

A mű finom, vastag papíron, 45 nyomtatott iven, nagy 8-ban, pár hónap alatt jelenik meg s augusztus végén s szeptember elején fog szétküldetni. Ara fűzve 5 firt, (papnövénydékeknek 4 firt) diszes kötésben 6 firt 50. Gyűjtőknek 10 példány után egy tiszt. példánnyal szolgálók. Erga 12 sacra is megrendelhető.

Azért kérem a t. előfizetőket, kegyeskedjenek az előfizetési ívet a szerzőhöz april 20-ra vissza küldeni, hogy a nyomtataudó példányok száma iránt tájékoztatást nyerjen.

Kelt Pécssett, Virágvasárnapon, 1894.

Napi események köréből.

— **Alapítvány.** Nsgos és ft. Kovács Simon székesegyh. kanonok és papnevelő intézeti rektor ur a székesgy. udvarhelyi róm. kath. internatus javára 50 firtos alapítványt tett. Fogadja a nyilvánosság terén is úgy az előjáróság, mint az ifjuság eghálásabb köszönetét. — Sz. Udvarhelyt, 1894. ápril 12. S o ó G á s p á r, igazgató.

Kiadja: Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat. Felelős szerkesztő: ZLAMAL AGOST.
Szerkesztőtársak: BALINTH GYORGY, Dr. CSERNI BELA, FEJÉR GERŐ, VASS ALBERT.

Nyomatott Papp Györgynél a püsp. lyc. könyvnyomdában Gynlaféhvártt